

ΖΗΝΩΝ

97

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΥΠΟ

Μ. ΚΑΤΑΛΛΑΝΟΥ
(Καθηγητοῦ)

ΕΤΟΣ Α'

28 Φεβρουαρίου 1906

ΤΕΥΧΟΣ Δ'

«Πρῶτος ὁ Ζήνων ἐν τῷ περὶ ἀνθρώπου φύσεως, τέλος εἶπε τὸ ὁμολογουμένως
τῆ φύσει ζῆν, ὅπερ ἐστὶ κατ' ἀρετὴν ζῆν». (Διογ. Λαέρτιος.)

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΥΨΗΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΕΝ Τῇ ΤΕΧΝῃ

Ὁ Βίκτωρ Οὐγγῶ ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ «Γοβίβλιον καὶ τὸ οἰκοδόμημα (Le livre et l'édifice)» συμπράττει ὅτι τὸ βιβλίον ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς χρόνις ἐφόνευσε τὸ οἰκοδόμημα; ἐξηλείψε δηλ. τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ τῶν ἰωρταίων τεχνῶν. Ἡ διάνοια δεσπόζει κατ' αὐτὸν σήμερον καθόλου τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δ' αἰσθητικὸν ὅπερ ἀνυψώσε καὶ ἐκάλυψε τὸν βίον τῶν ἀρχαίων λαῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων ἰδίᾳ παράλειπται ὅλως καὶ ἀτροφεῖ. Οὐδὲν δημόσιον ἢ ἰδιωτικὸν οἰκοδόμημα εὗρισκε καλὸν ὁ Οὐγγῶ ἐν Παρίσισι καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις μεγαλόπολεσι, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἤξιον ἐτι φιλοδομήθησαν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς περὶβάλλει πρὸς ὑπερμεγέθη καὶ λιπύαρκα σώματα, ὧν ὁ σκελετὸς διαγράφεται ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς διαγραμμῶν ἀδρῶν καὶ κατθανῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν. Ὁ σχεδιάσας αὐτὰ ἀρχιτέκτων ἦτο μᾶλλον οἰκοδόμος, μηχανικὸς, οὐχὶ ὄμως καὶ καλλιτέχνης. Τὸ οἰκοδόμημά του παρήγαγεν οὐχὶ κατὰ τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ καλλιτεχνικοῦ δαιμονίου του ἀλλὰ κατὰ τὰς ὑπ-

αγορεύσεις τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς μηχανικῆς, καὶ οὐδέποτε ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἀφήκε τὸν διαβήτην καὶ τὸν κανόνα. Τοιαύτη πράγματι εἶνε τοῦ συγχρόνου ἀρχιτέκτονος ἢ κατὰστασις, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἤρξαντο κατὰ μικρὸν ν' ἀπομακρύνηται ἀπότου τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς μελετώμενα βαθύτερον καὶ ἐπιμελέστερον ἀποκαλύπτουσι εἰς προνομιούχους διανοίας τὸ μυστήριον τοῦ μεγαλείου καὶ τοῦ ἀνεπίκτου κάλλους αὐτῶν.

Ἡ οἰκοδομικὴ διὰ τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς χρήσεως τοῦ σιδήρου ἐν αὐτῇ ἀπέβη καταπληκτικὴ ἐν τῷ σιδηρῷ πύργῳ Ἐφῶλ καὶ ἐν ἄλλοις μεγάλοις ἔργοις, ἅτινα παρήγαγον αἱ ἀνάγκαι τοῦ νεωτέρου βίου τῶν ἔθνων· ἀλλ' οὐδὲν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει καλὸν οὐδ' ὑψηλὸν ἴσως.

Οὐχ ἦττον, καίτοι τὸ βιβλίον ἐξασκεῖ μείζον δσημέραι κράτος ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ τῆς ἐμβριθοῦς μελέτης καὶ ἐρεῦνης τῶν ἀρχαίων μνημείων ἤρξαντο ἡδὴ ἐμπνεόμενοι οἱ σύγχρονοι ἀρχιτέκτονες καὶ οἱ μᾶλλον προηγημένοι καὶ εὐημεροῦντες λαοὶ ἤρξαντο αἰσθανόμενοι τὴν ἀνάγκην ὑψηλῶν καὶ ἐπαγωγῶν, θεαμάτων οἷα μόνῃ παρέχει ἡ ἀληθὴς τέχνη.

Οἱ νεώτεροι Ἕλληνες διατελοῦντες ὑπὸ τὸ δυσβάστακτον βᾶρος μεγάλων ἔθνικων ὑποχρεώσεων καὶ ἠναγκασμένοι νὰ παλαίωμεν πρὸς καινοφανεῖς ἀνταγωνιστὰς καὶ ἔρπαγας τῆς μεγάλης προγονικῆς κληρονομίας ἡμῶν δὲν ἔχομεν ἴσως τὸν προσήκοντα καιρὸν ὅπως καλλύνωμεν τὸν βίον ἡμῶν διὰ τῶν δώρων τῆς Τέχνης, ἣν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἀνήγαγον εἰς τὴν μεγίστην ἀκμὴν αὐτῆς ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ πρῶτον εἶχον ἀνέλθει εἰς μέγαν βαθμὸν ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς εὐημερίας καὶ προόδου.

Πρὸς ζήτησιν καὶ εὔρεσιν τοῦ καλοῦ ἀπαιτεῖται βεβαίως τοῦ πνεύματος ἀνεσις ἀπὸ τῶν παντοίων ὀχληρῶν σκέψεων τῶν ἐπιτακτικῶν ἀναγκῶν, ἃς συνεπάγεται ὁ τε προσωπικὸς καὶ ὁ ἔθνικὸς βίος, ἕνα δυνηθῆναι ν' ἀναθάλλῃ τὸ αἰσθητικὸν καὶ ὡς μέλισσα πετομένη ἀπὸ ἀνθους εἰς ἀνθος ἐν τῷ λειμῶνι τῆς φύσεως ν' ἀναζητήσῃ τὸ νέκταρ καὶ παρασκευάσῃ τὸν κηρὸν καὶ τὸ μέλι δι' οὗ θὰ τρέφῃται ἡ διάνοια καὶ ἡ φαντασία τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ λαοῦ ἑκταντος.

Τοῦτο εἶνε ἀληθὲς διὰ τοὺς ἄλλους λαοὺς, δι' οὓς ἡ τέχνη εἶνε προῖον ξένον καὶ ἐπέισακτον, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ εἰς ἡμᾶς, ὅτινες καὶ τὴν τέχνην φεείλομεν νὰ θεωρῶμεν ὡς τὸ μέγιστον προγονικὸν κληροδότημα μὲθ' ὅλου τοῦ ἄλλου ἔθνικου μεγαλείου, ὅπερ πρέπει νὰ εἶνε παντὸς τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως ἡμῶν ὡς ἀτόμων καὶ ὡς ἔθνους ὁ κύριος καὶ τελικὸς σκοπός· πῶς δὲ θὰ δυνηθῶμεν νὰ καταστήσωμεν εἰς αὐτὸν ἀνευ τοῦ μεγίστου πρὸς τοῦτο παράγοντος, τῆς τέχνης, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην καὶ λαμπροτάτην δψιν τῆς ἔθνικῆς ἡμῶν δόξης;

Ἐξέθεμεν ἐν προηγουμένῳ ἀρθρῷ ὅσα περὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς τέχνης εἶπον ἄνδρες μεγαλοφυεῖς, οὓς μέχρι τῶν μυχιατάτων τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος αὐτῶν συνεκίνησε καὶ κατέθελε τὸ ἔκπαγλον κάλλος καὶ τὸ δυσθεώρητον μεγαλεῖον αὐτῆς. Συνεχίζοντες δὲ σήμερον ὅρα οἱ αὐτοὶ διδάσκαλοι περὶ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ τοῦ καλοῦ ἐν τῇ τέχνῃ, ἐπικαλούμεθα τὴν εὐμενῆ τῶν φιλομοῦσων ἀναγνωστῶν προσοχὴν ἐπὶ ταῦτα διαβεβαιούντες αὐτοὺς ὅτι ἐκ τῆς μελέτης ταύτης θ' ἀρυσθῶσι πολλαπλᾶ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ ὠφελήματα, ἐὰν ἔχωμεν τὴν εὐτυχίαν νὰ ἐκθῶσθωμεν τὰ περὶ τῆς τέχνης κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ εὐληπτον, πάσαν πρὸς τοῦτο καταβάλλοντες προσπάθειαν.

Ἐψηλὸν λέγομεν πᾶν θῆμα ὅπερ διασεῖται σφοδρῶς τὴν ψυχὴν ἡμῶν καὶ συναρπάξει ὡς ἀπλοῦν τὸν τε ἀπολίτιστον καὶ τὸν πεπολιτισμένον, προῆλθε δὲ τοῦτο ἐκ τῶν σπλάγχχνων τῆς φύσεως, ἐκπηγάξει ἐξ αὐτῆς τῆς θεότητος καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀπόλυτον καὶ ἀφθαρτον.

Πρὶν ἐπιφανῆ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτε αὕτη διετέλει ἐν διηνεκῇ ταραχῇ καὶ ἀνασιατώσει παρεῖχε τὸ θῆμα τοῦ ὑψηλοῦ οὐχὶ δ' ὅμως καὶ τοῦ καλοῦ τὴν εἰκόνα, καὶ ἂν ἄνθρωπός τις ἔζη ἐπὶ τοῦ ταραττομένου τότε πλανήτου θὰ ἔδλεπε δύνανται τινα δημιουργικὴν, ἀμετρον καὶ τρομερὰν καὶ ἀτελεύτητον, καὶ θ' ἀπεκάλει τὴν τότε σκηνὴν τοῦ κόσμου ὑψηλὴν, οὐχὶ δὲ καὶ καλήν.

Τὸ ὑψηλὸν εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὸ χάος καὶ εἰς τὴν φρικτὴν, εἶνε ὡς τὸ ἀπειρον ὅταν διαβλέπῃ τις αὐτὸ αἴφνης καὶ διὰ τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸ σύμπαν, δύναται δὲ νὰ παραταθῇ πάντοτε καὶ νὰ νοηθῇ πανταχοῦ. Ὅστις ἀνήλθει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψίστου ὄρους

χώρας, τινός και αἴφνης εἶδεν ἐκτεινόμενον τὸν ὀρίζοντα ἕως τοῦ ἀριωτάτου ὀρίου τῆς ὁράσεώς του καταλαμβάνεται ὑπὸ θαυμασμοῦ και ἐκπλήξεως και τὸ ἐκπληκτικὸν ἐκείνο θέαμα ὡς ἡ γλῶσσά του μόνον ἀλλ' οὐχὶ και καλὸν ὁ ἀποκαλέσθη. Ὅταν αἴφνης συγκλονηται τὸ ἔδαφος και ταλανιέωνται οἱ τοίχοι μετὰ τῆς στέγης ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν ὑπὸ σεισμοῦ, καταλαμβάνεμεθα ὑπὸ καταπλήξεως και τρόμου και τότε ἀναμετροῦμεν τὴν τρομερὰν δυνάμιν ἣτις παράγει τὸ τρομακτικὸν και ὑψηλὸν τοῦτο φαινόμενον, ὅπερ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ καλόν.

Τὸ καλὸν ἐνεφάνισθη ἐν τῇ κόσμῳ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτε τὸ τελειωτάτον τοῦτο δημιουργήμα διὰ τὴν τάξιν, τὴν συμμετρίαν και τὴν ἀρμονίαν ἐξηλθεν εἰς τὸ φῶς ἐκ τῶν χειρῶν του Ἰφίστου ἐκδεδηλωμένον κατὰ τρόπον θαυμαστόν.

Ἐντὺ τὸ ὑψηλὸν ὑπάρχει και εἰς τὸ χάος και εἰς τὴν φρίκην, τὸ καλὸν μόνον εἰς τὴν τάξιν, τὴν ἀρμονίαν και τὴν συμμετρίαν δύναται νὰ νοηθῇ. Τὸ ὑψηλὸν διασείει σφοδρῶς τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐντὺ τὸ καλὸν ἐπισπᾶται αὐτὴν πρῶς και εὐχρεστῶς.

Ὁ ἄνθρωπος ἐτάχθη νὰ συζῇ μετὰ τοῦ καλοῦ ἐν τῇ Ἔδῃ και αὐτὸ μόνον νὰ γνωρίζῃ και τοὶ δὲ μεγάλης δυστυχίας και συμφορὰ μυστηριώδους ἐτάραξε τοῦ κόσμου τὴν ἀρμονίαν και τὸ μὲν καλὸν ἐξηφανίσθη και κατεσοχίσθη, ὁ δὲ ἄνθρωπος μὲν ἐπιφανεῖς περιέπεσε πάλιν εἰς τραχείαν και σαλευομένην ἔτι φύσιν, διειτρήσεν ὅμως τὴν ἐλπίδα και τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀποσιχμένης εὐτυχίας του και αὐτὴ ἢ συνταραχθεῖσα φύσις διὰ μέσου τοῦ καλύπτοντος αὐτὴν, ὡς τὴν αἰγυπτιακὴν Ἴσιν, πέπλου δεικνύει σποραδικὰ τοῦ πρώτου κάλλους αὐτῆς ἰχνη.

Ὁ ἄνθρωπος, λοιπὸν, τὸ μὲν ὑπὸ τῆς ἀναμνήσεως τῆς παρελθούσης εὐτυχίας και τοῦ παρελθόντος μεγαλείου του, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ μέλλοντος ὡς ὑπὸ φωτεινῆς νεφέλης καθοδηγούμενος ἐπιδιώκει τὴν ἀνάκτησιν τοῦ ἀπολεσθέντος παραδείσου, τοῦ ἀληθοῦς ἔργου τοῦ ἀγαθοῦ και τοῦ καλοῦ, τὰς τρεῖς δὲ ταύτας μορφὰς τῆς ἀρχικῆς και ἀληθοῦς εὐδαιμονίας του ἡ ἀπαυεῖρη διὰ τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης και τῆς φιλοεργίας.

Πάντες φέρομεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἔμφυτον αἰσθημα τοῦ δικαίου, τὴν συνειδησιν, και πάντες ἐκ γενετῆς φέρομεν μυστικὴν τινὰ ὁσώριαν τοῦ καλοῦ, τὸ ἰδανικόν. Εἶνε μέγ. τούτο σκοτεινὸν εἰς τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐξεγείρεται και σαφηνίζεται ἅμι' ὡς ἐμφανισθῇ εἰς αὐτοὺς τὸ καλόν. Μέγας δὲ λέγεται και εἶνε καλλιτέχνης ὅστις φέρει ἐν ἐκτῇ τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ, και εἰς πᾶν αὐτοῦ βῆμα καλλύνει πᾶν ὅ,τι θίξῃ και φωτίζει πᾶν ὅ,τι συναντᾷ.

Ἐπίστευσαν και ἐδίδαξαν τινες ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ εἶνε δημιουργήμα τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ συγκρίνον ἀτελῆ ὄντα και ἀκριβοῦν ἐκάστου τὰς ἐλλείψεις φθάνει εἰς ἀπόλυτον τινα ἐντέλειαν. Οὕτω, λέγουσιν, ἀπεικόνισεν ὁ Ζεῦς τὴν Ἐλένην, ἐνώσας διηλ. τῶν καλλιτέρων γυναικῶν τοῦ Ἀκράγαντος τὰ σποραδικὰ κάλλη, ταύτις μὲν τὰ κομψὰ ὠτα, ἐκείνης τὰ στρεπτά και κοράλλινα χεῖλη, ἀλλῆς τὴν εὐθύγραμμον και περικαλλῆ ρίνα, ἀλλῆς τὰς τοξοειδεῖς ὀφρύας και ἀλλῆς τοὺς ἀμυγδαλωτοὺς ὀφθαλμοὺς και τὰς θυσσανωτὰς βλεφαρίδας και ἀλλῆς ἀλλῆν μερικὴν καλλονὴν. Τίς ὅμως και μικρὰν ἔχων πείραν δὲν φαντάζεται ὅτι τὰ κατὰ μέρος καλὰ συνενούμενα δύνανται ν' ἀποτελέσωσι, και τραπιδῆς τι σύνολον, ἄνευ προσοχηματισμένης ἰδέας περὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ καλοῦ πρὸς ἐκλογὴν και ἀνμὴ ὁ καλλιτέχνης ἠσθάνετο πῶς ταῦτα ἐναρμονίως νὰ συνενώσῃ; Τοῦτο δὲ τὸ αἰσθημα λαμβάνει οὗτος ἐκ τῆς συνειδήσεως, ἐν ἣ ἐδρεύει τοῦ καλοῦ ἢ ἰδέα και ἣτις ἀναμφίβολως εἶνε μυστικὴ τις ἀνάμνησις τῆς ἀρχικῆς χάριτος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐπιμεν ἀνώτερω ἔτι κληρὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ καλὸν, σπανίως δὲ οὗτος ὑπερβαίνει τοῦ καλοῦ τὰ ὅρια και προσεγγίζει τὸ ὑψηλόν, ὅπερ ἐκτὸς και ὑπεράνω του κεῖται. Εἰς τοῦτο φθάνει διὰ πηδῆματος τεραστίου και ὠνούμενος ὑπὸ δυνάμειος ξένης και ὑπερφυσικῆς. Τὸ καλὸν εὐρίσκομεν διὰ τῆς ζήτησεως, τὸ ὑψηλὸν συναντῶμεν αἴφνης και παρά προσδοκίαν, και διὰ τοῦτο ἐκπλήττει ἡμᾶς δόξαις ἐμφανίζεται εἰς τὰς τέχνας. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ και ἡ γραφικὴ ἐπειδὴ τὴν ὑπαρξιν ἔχουσιν ἐν τῇ μορφῇ και ἐντὸς τῶν ὁρίων ταύτης εἶνε δεδουλευμένοι, γίνονται ὑψηλὰ μόνον ὅταν ζυγηθῶσι ν' ἀποτυπώσωσι

ἐπὶ τῶν ἔργων ἰδέαν τινά.

Ἐν τῇ γλυπτικῇ καλοῦσιν ὑψηλὰ τὰ ἔργα ὧν τὸ κάλλος εἶνε τοσοῦτον μέγα, ὥστε εἶνε ἀπόλυτον, αἰώνιον, πανταχοῦ καὶ πάντοτε θαυμαστόν· ἢ δ' ἀρχιτεκτονικῇ ὑψοῦται πρὸς τὸ ὑψηλὸν, ὅταν παραλιποῦνται πᾶσαν διακόσμησιν ὑπομιμνήσκῃ διὰ τῶν ἔργων τῆς τὰ μεγάλα θεάματα τῆς φύσεως, καὶ διὰ τῆς ἐκμετρίας τῶν ἀναλογιῶν αὐτῆς διεγείρῃ ἐν ἡμῖν τὸ αἶσθημα τοῦ ἀπειροῦ. Σαφέστερον περὶ τούτων καὶ λεπτομερέστερον θὰ ἐκθέσωμεν ὅταν ἔλωμεν ἐπὶ τὰ μεγάλα καὶ ὄντως ὑψηλὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ μεσαίωτος.

Συνοφίζοντες ἐνταῦθα τὰ προειρημένα λέγομεν ὅτι τὸ μὲν καλὸν ἀνήκει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπότου κατέλαβεν αὐτὴν οὗτος μετὰ τῶν λοιπῶν ζώων· τὸ δ' ὑψηλὸν ἀπέμεινεν εἰς τὸ σύμπαν. Ὄντως δὲ, ἢ τάξεις καὶ ἢ συμμετρίας, αἵτινες εἶνε οὐκιδῶδη στοιχεῖα τοῦ καλοῦ, ἀπαντῶσι μόνον παρὰ τῇ ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, ὁ δὲ λοιπὸς κόσμος παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς θεάματα ὑψίστης ἀταξίας (τοῦλάχιστον φαινομένης εἰς ἡμᾶς). Ἡ συμμετρία κατεφάνη, ἀφ' οὗτου ἐπεφάνησαν τὰ ζῶα ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ δὲ καλὸν προέκυψεν ἀπὸ τῶν ἐγκάτων τοῦ ὑψηλοῦ.

PAUL DOUMER

ΘΕΛΗΣΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡ

Καθ' ἃ ὑπεσχόμεθα ἐν τῷ προηγουμένῳ εἰτύχει, δημοσιεύομεν ὧδε τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον κεφάλαιον τοῦ συγγράμματος «Τὸ βιβλίον τῶν υἱῶν μου» τοῦ διακεκριμένου γαλάτου πολιτευτοῦ καὶ συγγραφέως, συνιστῶμεν δὲ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν νεότητι πάσης τάξεως, διότι, ὡς εἶδομεν, ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ πτωχοῦ ἐργάτου καὶ τεχνίτου διὰ τῆς θελήσεως καὶ τοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ ἠδυνάθη νὰ ὑπερβάλῃ πάντα τὰ ἐπιπροσθούνητα προσκόμματα καὶ ἀνελθὼν τὰς ἀνωτάτας κοινωνικὰς

καὶ πολιτικὰς βαθμίδας ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν Προεδρίαν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Πᾶς φιλόπατρις καὶ φιλότιμος νέος ἀγαγνῶσκων τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἄς ἀναλογίζηται ὅτι δὲν εἶνε ἀπλῆ ἐν τῷ γραφείῳ συλλληφθεῖσα θεωρίῳ, ἀλλ' αὐτὴ ἡ θέλησις καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ συγγραφέως, παρέχοντος ἑαυτὸν ἀσφαλῆς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς νεαροὺς ἀναγνώστας του.

«—Μάθε νὰ θέλῃς· πράττε ὅ,τι ὀφείλεις!

Οὕτω δύνανται νὰ συνοψισθῶσι τὰ πολλαπλᾶ παραγγέλματα ἅτινα ἀποτελοῦσι τοὺς κανόνας τοῦ βίου.

—Πράττε τὸ καθῆκόν σου! Ἴσθι ἐν παντὶ καὶ πάντοτε ἀνθρώπος τοῦ καθήκοντος!

Τοιαῦτα εἶνε ἡ ἀνωτέρα ἐντολή, τὸ ἠθικὸν παράγγελμα ὅπερ θὰ δεσπόζῃ τῆς διαγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλ' ἵνα συμμορφωθῇ πρὸς τοῦτο, δὲν πρέπει μόνον νὰ ἐπιθυμῇ ὅπως τὸ πράττῃ· πρέπει νὰ εἶνε καὶ ἰκανὸς ὅπως τὸ πράττῃ· πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν θέλησιν καὶ τὴν δύναμιν· πρέπει νὰ εἶνε κύριος ἑαυτοῦ.

Καὶ ἰδοὺ τὸ διαφέρων καὶ τὸ δύσκολον. Ὡσαύτως ὀφείλει νὰ ἐπιμεληθῇ ὅπως γένηται κύριος ἑαυτοῦ, νὰ κρατῇ ἑαυτοῦ, νὰ διευθύνη ἑαυτὸν πρὸ παντὸς ὁ νέος ὅστις θ' ἀναλάβῃ τὰ βάρη καὶ τὰς εὐθύνas τῆς ὑπάρξεως. Πρέπει νὰ ἀναλάβῃ ἐφ' ἑαυτοῦ, ἐπὶ τοῦ πνεύματος ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν κινήσεων τῆς ψυχῆς του ὡς καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων αὐτῆς κράτος ἀπόλυτον.

Ἐν τις κύριος ἑαυτοῦ ἔχει τὴν πιθανότητα νὰ γένηται ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ ἐν μεγάλῳ μέτρῳ εἶνε κύριος τοῦ βίου του, εἶνε εἰς θέσιν νὰ δημιουργήσῃ τὴν εὐτυχίαν του.

Πῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ τις τὴν εὐσταθῆ ταύτην ἐνέργειαν ἐφ' ἑαυτοῦ, ἥτις φαίνεται δύσκολος ἐν ἀρχῇ καὶ ἢν ἡ πράξις καθιστᾷ εὐκολον καὶ σχεδὸν μηχανικὴν;

Πῶς ν' ἀντιστῇ εἰς τὸς παραλόγους ὀρμὰς, εἰς τὰς παραπλανήσεις, εἰς τοὺς πειρασμοὺς οἵτινες πολιορκοῦσι τὸν ἄνθρωπον;

Πῶς νὰ κατανικήσῃ τις τὴν τάσιν τοῦ σώματος πρὸς ἀπραξίαν καὶ τὴν φθορὰν πρὸς τὰς φυσικὰς κλίσεις εἰς ἃς φαίνεται τόσον γλυκὴ καὶ καλὴ ν' ἀφίεται τις, ὅταν δὲν ἀναλογίζηται τὰς συνεπείas τούτων;